

JÖNKÖPING UNIVERSITY

*School of Education and
Communication*

KRÄNKNINGAR I FRITIDSHEMMET

Lärares förståelse av kränkningar och arbetet med att motverka dessa

Kurs: Examensarbete grundlärare fritidshem 15 hp

Program: Grundlärarprogrammet med inriktning mot arbete i fritidshem 180 hp

Författare: Jessica Björk

Handledare: Helena Anderström

Examinator: Carin Falkner

Termin: VT 18

Sammanfattning

Jessica Björk

Kränkningar i fritidshemmet

Lärares förståelse av kränkningar och arbetet med att motverka dessa

Violations in the recreation center

Teachers' understanding of violations and efforts to counteract these

Antal sidor: 34

Syftet med den här undersökningen är att bringa kunskap om vad lärare i fritidshem anser vara kränkningar och kunskap om hur de arbetar för att motverka dessa i fritidshemmet.

- Vad har lärare i fritidshem för förståelse av begreppet kränkningar?
- Hur beskriver lärare i fritidshem att de arbetar för att motverka kränkningar i fritidshemmet?

Studien är kvalitativ och för insamling av empirin har semistrukturerade intervjuer använts.

Fem lärare i fritidshem har intervjuats och efter bearbetning och analys av empirin, har studien fått ett resultat. Studiens resultat presenteras under olika teman. I resultatet framkom att lärarna anser att en kränkning är när en elev känner sig kränkt, oavsett om det är en fysisk, verbal, psykosocial eller kränkning via digitala verktyg. Fritidshemmen där lärarna är anställda har arbetssätt och rutiner för att motverka kränkningar.

Sökord: kränkningar, lärare i fritidshem, kvalitativ metod, psykosocial

---

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	1
2. BAKGRUND	3
2.1 Begreppsförklaring	3
2.2 Styrdokumentet om kränkningar	4
2.3 Tidigare forskning	5
3. SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	9
4. METOD OCH GENOMFÖRANDE	10
4.1 Val av metod	10
4.2 Urval	11
4.3 Genomförande	11
4.4 Databearbetning och analys	12
4.5 Tillförlitlighet	14
4.6 Etiska aspekter	14
4.7 Metodologi	15
5. RESULTAT	17
5.1 Vad har lärare i fritidshem för förståelse av begreppet kränkningar?	17
5.1.1 Fysisk kränkning	18
5.1.2 Verbal kränkning	18
5.1.3 Psykosocial kränkning	19
5.1.4 Kränkning via digitala verktyg	20
5.2 Hur beskriver lärare i fritidshem att de arbetar för att motverka kränkningar i fritidshemmet?	21
5.2.1 Lärares arbete för att kränkningar inte ska förekomma	21
5.2.2 Åtgärder vid misstänkt kränkning	22
5.2.3 Rutiner vid kränkningar	24

5.3 Sammanfattning	25
--------------------	----

6. DISKUSSION	26
----------------------	-----------

6.1 Resultatdiskussion	26
------------------------	----

6.2 Metoddiskussion	29
---------------------	----

6.3 Framtida forskning	31
------------------------	----

REFERENSLISTA	32
----------------------	-----------

BILAGOR

Bilaga 1: Missivbrev

Bilaga 2: Intervjuguide

1. Inledning

Efter min snart 15-åriga skolgång, varav tre år på barn- och fritidsprogrammet och därefter snart tre lästa år till lärare i fritidshem, har jag undan för undan fått ett intresse och engagemang för frågor om hur människor bör förhålla sig till varandra. En fråga som väckt extra stort intresse för mig är alla former av kränkningar. Detta för att både jag och andra i min närhet har upplevelser och erfarenhet av kränkningar. Jag har erfarenheter av att blivit utsatt för kränkningar av både elever och lärare. Det har varit kränkningar i form av utanförskap och även diskriminering på grund av en funktionsnedsättning. De fall som elever har varit inblandade, har jag upplevelsen av att läraren såg det men inte agerade. Det är nu på senare tid, när jag har fått mer erfarenhet och kunskaper, som jag minns situationer från min egen skoltid där kränkningar förkom. Jag har upplevelser där både jag och andra blivit utsatta för kränkningar, utan att någon har tagit tag i det. Det kanske är en självklarhet för många hur man ska vara mot varandra, men långt ifrån för alla. Under årens lopp har jag funderat på varför kränkningar sker på fritidshemmen och varför det ibland känns som lärare blundar för det. Det är lärarna som måste ta ansvaret och visa vägen för hur klimatet ska vara bland eleverna. Om inte lärarna gör detta hur ska då eleverna veta hur man ska vara mot varandra?

Kan det vara så att lärare lägger olika betydelse i begreppet och att det är därför de inte vidtar åtgärder? Jag undrar om det kan vara så att de som inte agerar vid en kränkning har en högre toleransnivå av vad en kränkning är eller inte vet vad det innebär? En annan fundering jag har är om lärarna helt enkelt inte bryr sig eller om de inte har gjort ett tillräckligt förebyggande arbete mot kränkningar på fritidshemmet. Det kanske är så att inte tiden räcker till för lärarna eller att de inte är tillräckligt många lärare? Därför vill jag undersöka hur lärare från olika fritidshem ser på vad en kränkning är och hur de arbetar med det i fritidshemmet. Enligt Lgr 11 (Skolverket, 2017) ska ingen elev utsättas för kränkande behandling, trakasserier eller diskriminering på fritidshemmet. Lärare i fritidshems uppdrag är att eleverna ska känna sig trygga på fritidshemmet (Skolverket, 2017). Dessutom ska lärare bidra till att eleverna får bra relationer till sina kamrater. Detta är en av anledningarna till att det är ett viktigt ämne att forska om och få utökade kunskaper i. Kränkningar kan påverka eleverna under hela skolgången och till och med få följder för resten av livet. Dagligen hör jag talas om personer som mår dåligt, efter att de blivit utsatta för kränkningar under skoltiden.

Studiens resultat kommer att bli användbart, för att jag och andra som arbetar inom yrket kommer att ställas inför situationer som gäller kränkningar. Därför är det viktigt att vara förberedd på hur man ska tackla dessa situationer. Ett sätt att hantera dessa situationer är genom kunskap.

2. Bakgrund

I det här avsnittet kommer det ges förklaringar till olika begrepp som kommer användas i studien. Avsnittet kommer även belysa tidigare forskning inom området kränkningar. Styrdokumentens skrivningar angående kränkningar, kommer också behandlas under det här avsnittet.

2.1 Begreppsförklaring

Centrala begrepp i studien är kränkning, diskriminering, trakasserier, mobbning, samt kränkande behandling.

Kränkning är ett samlingsnamn för diskriminering, trakasserier, mobbning och kränkande behandling (Frisén & Berene, 2016). Idag finns det många forum där det förekommer olika former av kränkningar. Det kan exempelvis vara via mobilen, sociala medier, verbalt och med kroppsspråket.

I diskrimineringslagen 1 kap 4 § (2008:567) kan man läsa att det finns direkt och indirekt *diskriminering*. Direkt diskriminering innebär att en elev missgynnas i jämförelse med en annan elev i en liknande situation. Detta i samband med de sju diskrimineringsgrunderna, som är kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder. En elev får inte sin önskade praktikplats på grund av att arbetet anses för tufft för en flicka, vilket är direkt diskriminering (Ingvarsson, 2010). Indirekt diskriminering betyder att en elev blir orättvist behandlad genom en regel eller ett villkor, som verkar vara neutralt. Eleven kan komma att bli missgynnad på grund av de sju diskrimineringsgrunderna. Om det till exempel råder förbud mot huvudbonad i skolan kan det indirekt diskriminera elever som är muslimer (Ingvarsson, 2010).

Bristande tillgänglighet är också diskriminering. Det kan vara en elev med en funktionsnedsättning som inte har samma tillgänglighet som en annan elev och som missgynnas för att det inte har anpassats för denna. Kraven på denna tillgänglighet ställs i

förhållande till ekonomi, praktiska förutsättningar, hur länge eleven ska vara i fritidsverksamheten och om det finns något annat man måste ta hänsyn till.

Enligt diskrimineringslagen 1 kap 4 § (2008:567) är *trakasserier* när en person kränker en annan persons värdighet som på ett sätt har anknytning till de sju diskrimineringsgrunderna.

I Skollagen 6 kap 3 § (SFS 2010:800) står det att *kränkande behandling* är när en person beter sig illa mot en annan person. Detsamma gäller om det riktar sig mot en persons värdighet och det inte går så långt som till diskriminering, enligt diskrimineringslagen (SFS 2008:567). Kränkande behandling är när en elev blir utsatt vid ett enstaka tillfälle.

Mobbning innebär att en elev blir utsatt för verbalt eller fysiskt våld som görs avsiktligt av en eller flera elever. Detta görs upprepade gånger för att skada eleven (Hallberg, 2016).

2.2 Styrdokument om kränkningar

I skolans uppdrag ingår bland annat att följa skollagen, läroplanen, barnkonventionen och diskrimineringslagen. Skolorna ska arbeta för att motverka alla former av kränkningar mellan elever, samt mellan lärare och elever. Ytterligare beskrivning av lärare i fritidshems uppdrag när det gäller kränkningar beskrivs i nedan.

Enligt *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet* (Skolverket, 2017) ska inte någon elev på skolan utsättas för diskriminering med anledning av de sju diskrimineringsgrunderna. Det ska inte heller förekomma någon annan kränkande behandling på skolan. Om någon lärare i fritidshem ser eller hör att något sådant beteende sker bland eleverna, så ska lärare i fritidshem arbeta mot det.

Ett av skolan och fritidshemmets uppdrag är att arbeta med värdegrunden i verksamheterna. Det innebär att lärare i fritidshem ska undervisa eleverna om att alla människor är lika värda. Dessutom ska de förmedla människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, jämställdhet mellan kvinnor och män och solidaritet med utsatta och svaga (Skolverket, 2017).

I *Skollagen* kap 6 (SFS 2010:800) beskrivs det att det är huvudmannen som har det yttersta ansvaret för att skolans och fritidshemmets personal följer sitt arbete när det gäller att ta hand om kränkningar på skolan. I lärarnas uppdrag ska det finnas åtgärder mot kränkningar och hur de förebygger och förhindrar dessa. Dessutom är lärare i fritidshem skyldiga att anmäla om det sker några kränkningar på fritidshemmet. Det står även i skollagen att inte heller lärare får utsätta elever för sådan behandling.

I *Barnkonventionen* (Unicef, 1989) står det att de länder, bland annat Sverige, som har ett avtal med konventionen ska göra allt de kan för alla barns rättigheter. Dessutom står det att inget barn på något sätt ska diskrimineras eller bestraffas på grund av sin familjs åsikter eller tro. Det är varje land som ska ha metoder för att det inte ska ske. Vidare beskriver barnkonventionen att det ska finnas lagstiftning, administrativa och sociala åtgärder för att inte barnen ska utsättas för fysiskt och psykiskt våld oavsett vems vård de står under.

Diskrimineringslagens (SFS 2008:567) syfte är att förhindra diskriminering och att alla ska få lika rättigheter och möjligheter. Detta oavsett någon av de sju diskrimineringsgrunderna. Dessutom säger lagen att man ska arbeta aktivt med förebyggande och främjande åtgärder mot diskriminering. Detta arbete ska ske fortlöpande i verksamheten.

2.3 Tidigare forskning

I detta avsnitt belyses tidigare forskning om diskriminering, trakasserier, kränkande behandling och mobbning. Hur skolorna förebygger och åtgärdar kränkningar kommer också belysas i avsnittet.

I och med att det inte finns så mycket forskning om kränkning i fritidshem, har forskning om kränkning inom hela skolverksamheten använts.

Juvonen och Gross (2008) har skrivit en artikel om en undersökning angående mobbning via internet. Syftet med undersökningen var att ta reda på likheter och skillnader mellan mobbning i skolan och mobbning via internet. Forsman (2003) menar att minst tre kriterier måste vara uppfyllda för att det ska vara mobbning. Ett av kriterierna är att det förekommer någon form av våld. Det andra kriteriet är att det sker systematiskt och det tredje är att våldet

sker mot en eller flera elever, samt att det utförs av en eller flera elever. Olweus definierar mobbning som ” En person är mobbad när han eller hon, upprepade gånger och under en viss tid, blir utsatt för negativa handlingar från en eller flera personer” (Olweus 1991, s.4). Resultatet av Skolverkets (2011) utvärdering var att elever ansåg sig kränkta om de någon gång hade blivit drabbade av en elak handling. Juvonen och Gross (2008) artikel angående mobbning via internet var en webbaserad undersökning. Den genomfördes anonymt bland 12 till 17-åriga elever och det var 1454 elever som deltog. Resultatet visade att 72 procent nämnde minst en händelse av mobbning via internet. Dessutom upplevde 85 procent av dessa elever att det även förekom mobbning i skolan. Patchin och Hinduja (2006) tar också upp i sin artikel att det förekommer mobbning på nätet. Resultatet av undersökningen visar att elever själva blir utsatta, sett andra bli utsatta och elever som själva utsätter andra elever för mobbning på nätet. Skolverkets (2016) undersökning visar att eleverna anser att kränkningar via nätet inte är vanligt förekommande. I Juvonen och Gross (2008) artikel är resultatet i undersökningen att mobbning via internet har betydelse för skolorna. Detta för de elever som blir mobbade via internet är de som i stort sätt även blir mobbade i skolan. Skolorna behöver också samverka med både eleverna och vårdnadshavarna för att komma till rätta med problemet.

Skolverket (2009) har undersökt elevers erfarenheter av händelser där diskriminering och trakasserier ägt rum. I denna undersökning fokuserade forskarna på frågorna när, var, hur, vem och vilka som blir utsatta. Undersökningen avsåg att öka kunskapen om kränkningar bland grundskoleelever, som går i årkurs 5 till 8. Denna undersökning omfattade 156 gruppintervjuer och det var 529 elever som deltog. Studien kom bland annat fram till att trakasserier och kränkande behandling oftast förekommer utanför lektionen. I Atlas och Peplers (1998) studie framkommer att de flesta händelser av mobbning sker på platser där inte läraren är närvarande.

I Skolverkets (2009) undersökning framkom det att pojkar är mer benägna att trakassera och det är också pojkar som oftast blir utsatta. Skolverkets (2011) utvärdering visar att flickor blir utsatta för en elak handling något oftare än pojkar. Fysiska handlingar förekom oftare mot pojkar och sociala kränkningar var vanligare mot flickor. Skolverket (2009) kom även fram till att eleverna påverkades både fysiskt och psykiskt av kränkningar. I en del fall mådde eleverna så dåligt att de fick byta skola. Ett resultat av studien är att Skolverket anser att det behövs mer stöd och implementeringsinsatser för att uppfylla diskrimineringslagen.

Skolinspektionen (2010) genomförde en kvalitetsgranskning av 50 grundskolors arbete med trakasserier och kränkande behandling. De skolor som var med i granskningen var utvalda på olika grunder. De flesta var med på grund av att de hade fått kritik för sitt värdegrundsarbete. Några skolor var utvalda för att de hade ett bra arbete med värdegrunden. Det som framkom i granskningen var att kränkning sker i olika grad på skolorna. Vidare framkom det att elever blir utsatta, utsätter andra eller blir vittnen till händelsen. Många av de granskade skolorna hade svårt att få ett varaktigt stopp på kränkningarna. Granskningen visade också att vissa av skolorna bagatelliserade kränkningar. Vilket innebar att det fanns en form av acceptans. Det kom även fram att flera skolor hade rutiner för det åtgärdande arbetet och några få saknade det. Skolverkets (2016) undersökning påvisar att arbetet med att motverka mobbning och kränkningar är ett pågående arbetet på skolorna enligt eleverna. De flesta elever och lärare var nöjda med det förebyggande arbetet på skolorna och endast ett fåtal var missnöjda. I Skolinspektionens (2010) kvalitetsgranskning beskrivs det att skolorna hade rutiner, däremot framkom det att personalen på flera skolor inte följde rutinerna.

Skolverket (2011) genomförde en utvärdering angående hur man på bästa sätt förebygger och åtgärdar när det gäller mobbning, kränkande behandling och diskriminering. Syftet med undersökningen var att ta reda på vilka metoder som fungerar i skolan för att motverka kränkningar. Detta ska bidra till att minska antal elever som utsätts för kränkningar och att de upptäcks och åtgärdas. Utvärderingen gjordes av flera forskare mellan 2007 och 2010, som samlade in en stor mängd kvalitativ och kvantitativ data. 39 skolor var med i utvärderingen. Det som var studiens utgångspunkt var att ta reda på vad skolpersonalen och eleverna hade för erfarenhet av att arbeta med åtta olika program mot mobbning. Dessutom hur och på vilket sätt kränkande behandling minskas av skolornas effektiva arbete. Berkel med flera (2011) menar att det är avgörande för resultatet hur ett förebyggande program genomförs. Goldweber med flera (2013) beskriver att de flesta av eleverna i undersökningen var missnöjda med lärarnas insatser i det förebyggande arbetet mot mobbning. Detta oavsett vilken grad av mobbning som förekom. Enligt Atlas och Pepler (1998) ingriper lärare på skolor endast vid 18 procent av mobbningshändelser i klassrummen. Hallberg (2016) menar att det finns en skillnad mellan skolor, vad lärare anser vara mobbning och hur eleverna uppfattar förekomsten av mobbning.

Det som kom fram i början av Skolverkets (2011) studie var att skolorna inte använde sig av endast ett program utan de kombinerade mellan olika program. Därför fick forskarna ändra inriktning på sin utvärdering och de utvärderade istället vad enstaka insatser gör för att minska kränkande behandling. Utvärderingen visade att framgång i arbetet kräver engagemang bland skolpersonalen, tillräckligt med resurser, utbildad personal, tydlig organisation och att alla strävar i samma riktning.

Skolverket (2016) har gjort en undersökning om attityder till skolan. Denna undersökning har Skolverket gjort regelbundet sedan 1993. Undersökningen innefattade både lärare från hela grundskolan och elever i årskurs 4-6. Det undersökningen tog upp var trivsel, trygghet, relationen mellan elev och lärare och kränkningar. Skolverket (2016) skriver i förordet att ”Ett viktigt syfte med undersökningen är att bidra till fördjupad diskussion om skolan och ge signaler till ytterligare analyser.” När det gäller kränkningar visade resultatet i undersökningen att elever kan utsättas för kränkningar av både elever och lärare. Skolinspektionens (2010) kvalitetsgranskning beskriver att elever kände sig kränkta av lärare på skolorna. I Skolverkets (2016) undersökning framkom det också att elever ansåg sig orättvist behandlade av lärare på skolan. Skolverket (2009) undersökte om diskriminering och trakasserier görs av vuxna inom skolverksamheten, allt ifrån huvudman ner till övrig personal som finns på skolan. I undersökningen framkom det att lärare som diskriminerar elev inte är vanligt förekommande.

3. Syfte och frågeställningar

Syftet med den här undersökningen är att bringa kunskap om vad lärare i fritidshem anser vara kränkningar och öka kunskap om hur de arbetar för att motverka dessa i fritidshemmet.

- Vad har lärare i fritidshem för förståelse av begreppet kränkningar?
- Hur beskriver lärare i fritidshem att de arbetar för att motverka kränkningar i fritidshemmet?

4. Metod och genomförande

I detta avsnitt kommer det att redogöras för den metod som använts i studien, för att samla in empiri. Dessutom beskrivs det vilket urval som var lämpligt för studien. Under avsnittet genomförande, förklaras hur studien utfördes. Avsnittet kommer även att belysa databearbetning och analys. Tillförlitligheten, etiska aspekter och metodologi behandlas i slutet av avsnittet.

4.1 Val av metod

Vid insamling av empiri användes kvalitativa intervjuer. Vid vissa tillfällen använder forskare benämningen kvalitativa intervjuer och menar då både ostrukturerade och semistrukturerade intervjuer (Bryman, 2011). I den här studien användes semistrukturerade intervjuer och det innebär att intervjuaren har några frågor förberedda. Detta är några specifika frågor, utifrån forskningsområdet, som man ställer till intervjupersonen. De förberedda frågorna gör att alla lärare i fritidshem får samma frågor. Följdfrågorna blir naturligtvis olika, beroende på vilka svar som ges på de förberedda frågorna. Detta tillsammans gör att studiens forskningsfrågor blir besvarade på ett säkert sätt. Informanten har stor möjlighet att själv formulera svaren. Det är inte nödvändigt att intervjufrågorna kommer i en särskild ordningsföljd (Patel & Davidson, 2011). I denna studie används detta sätt för att inte bli alltför låst vid de förberedda intervjufrågorna. Det gör det möjligt att ställa följdfrågor till personen som intervjuas. Då ges en mer vid bild av ämnet som ska undersökas, än om det enbart är färdiga frågor som den intervjuade personen ska svara på. Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2011) beskriver att denna intervjumetod är en fördel att använda. Den intervjuade kan få förtydligande om den inte förstår frågeställningen. I samband med intervjun ges möjlighet att lägga märke till kroppsspråk och ansiktsuttryck. Därmed blir det lättare att tolka och få en känsla av den intervjuades svar. Ahrne och Svensson (2011) beskriver att kvalitativa metoder är bättre att använda sig av när det gäller att få förståelse för utsatta människors liv. Studien handlar om människor och sociala relationer, därför anser jag att denna metod är bra.

Det som kan vara en nackdel med en kvalitativ intervju är att personen som intervjuas kan känna sig obekvämt i situationen, vilket kan göra att den inte svarar fullt ut på frågan. Bryman (2011) menar att en sådan intervju kan medföra en ytlig kontakt. Den intervjuade personen är

inte uppriktig eller kanske inte vågar svara sanningsenligt. Fel sorts förberedda frågor kan gjorts före intervjun och detta kan medföra att intervjuaren inte får de svar som önskas. En annan svaghet är att intervjupersonen har bråttom vid intervjutillfället på grund av tidsaspekten.

4.2 Urval

Ett lämpligt urval till studien gjordes för att få svar på studiens syfte och frågeställningar. De lärare som deltog i studien valde frivilligt att vara med när de fick frågan. Lärarna kommer benämnas som lärare 1, 2 och så vidare i resultatet.

Kriteriet som informant i studien, var att personen skulle vara utbildad lärare i fritidshem eller motsvarande utbildning och arbetar på fritidshem. Anledningen till detta var att de skulle ha viss kunskap och erfarenhet kring kränkningar och arbetet med detta. I studien användes ett målinriktat urval. När man använder sig av målinriktat urval väljer man personer som är lämpliga för de forskningsfrågor som man har i sin studie. Bryman (2011) skriver att om man använder sig av kvalitativ forskning och intervjuer föreslås ett målinriktat urval. Han skriver också att med detta urval får studien en bra kombination mellan frågorna i forskningen och urvalet. En bra kombination innebär att informanterna har en koppling såsom utbildning, kunskap och erfarenhet av forskningsområdet för att få svar på studiens frågeställningar.

Intervjuerna genomfördes med fem stycken lärare. I studien deltog både kvinnliga och manliga lärare i fritidshem. Lärarna intervjuades en åt gången. Anledningen till detta var att få varje enskilds åsikt istället för ett gruppsvar (Dahlin-Ivanoff, 2011). För att få en bredare bild av ämnesområdet kontaktades olika fritidshem och avdelningar.

4.3 Genomförande

Det första steget i genomförandet var att kontakta lärare i fritidshem om de kunde tänka sig att delta i studien och bli intervjuade. Informanterna tillfrågades i samband med praktik, samt via en studiekamrat. Därefter skickades ett missivbrev och deltagargodkännande (Bilaga 1) till de tillfrågade lärarna. Där fick de information om studiens syfte och genomförande.

Intervjuer genomfördes med olika lärare i fritidshem på fyra olika skolor. Intervjuerna genomfördes, i en lugn och ostörd miljö, på skolorna där lärarna arbetade. Detta för att inte intervjun och inspelningen skulle påverkas av störande ljud (Eriksson- Zetterquist & Ahrne, 2011). Innan intervjun startade fick lärarna skriva på deltagargodkännandet. Lärarna i fritidshem hade inte fått veta frågorna i förväg. Syftet med detta var att intervjupersonen skulle svara på frågorna utifrån sina kunskaper, erfarenheter och förståelse. Enligt Patel och Davidson (2011) kan en kvalitativ intervju vara mer likt ett samtal. För att få med alla önskvärda delar utan att få tidsbrist hade en timme, bokats inför varje intervju. Enligt Eriksson-Zetterquist och Arhne (2011) bör en intervju vara mellan 45 minuter och 1 timma. Intervjuerna genomfördes under en dryg veckas tid och tog mellan 20 till 40 minuter. Vid intervjutillfället dokumenterades intervjun med hjälp av ljudupptagning.

Inför intervjuerna hade elva frågor förberetts (Bilaga 2) och under intervjuens gång uppstod det följdfrågor (Bryman, 2011). Följdfrågorna var både från mig som intervjuare och från den intervjuade läraren. Följdfrågorna gav ett förtydligande till de förberedda frågorna, ett svar eller för att få fördjupning och utveckling av ett svar.

4.4 Databearbetning och analys

Direkt efter varje intervju analyserades materialet genom transkribering av ljudupptagningen. Vid transkribering och bearbetning av material kommer forskaren samtidigt ihåg på vilket sätt personen uttryckte sig på och nyanser i svaren. Transkriberingen görs också för att det är lättare att tolka den ordagrant skrivna intervjun och koppla ihop detta material till forskningsfrågorna. Efter varje intervjutillfälle lyssnades ljudinspelningen igenom. Det gjordes en analys efter varje intervju, för att eventuellt ändra, komplettera och förbättra underlaget inför nästkommande intervju.

Vid analysen av materialet från intervjuerna utgick jag från hermeneutisk metod. De verktyg eller begrepp som förekommer inom hermeneutiken och som användes vid analysen är förförståelse, tolkning, förståelse och förklaring.

Förförståelse innebär att man har kunskaper och erfarenheter kring ämnet sedan tidigare (Ödman, 2017). Innan studien påbörjades hade jag en förförståelse om vad en kränkning är

och hur man arbetar med kränkningar i fritidsverksamheten. Denna förförståelse hade jag för avsikt att se om den överensstämde med resultatet av studien eller om den förändrats (Ödman, 2017). Min förförståelse bygger på min egen erfarenhet och upplevelse från bland annat min egen skoltid, där det förekom kränkningar och det inte åtgärdades. Detta har präglat min syn både på vad en kränkning innefattar och hur en lärare i fritidshem arbetar med frågan. Det här har påverkat mitt val av ämne för studien, men också min tolkning av det hela. Min förförståelse ser jag som en tillgång i min bearbetning av empirin (Patel & Davidson, 2011). Enligt Ödman (2017) är en nackdel med förförståelsen, att ny motsäggande information inte ändrar min tidigare förförståelse. Vid bearbetningen och analysen ville jag se om min förförståelse hade förändrats (Ödman, 2017).

Tolkningen gjordes genom att läsa hela det transkriberade materialet från intervjun, från början till slut för att förstå helheten av det. Därefter delades texten in i mindre avsnitt och en reflektion gjordes av dessa, för att få en *förståelse* av dem. Det krävs både helheten och delar av intervjun för att få en *förståelse* för hela sammanhanget. Ödman (2017) skriver att man behöver ha delarna för att förstå helheten och tvärtom. Under analysen gör man först en tolkning av empirin och förstår den, sedan gör man ytterligare en tolkning av materialet och förstår ännu mer. Det är viktigt att använda sig av ett enkelt och klart språk, för att underlätta för läsaren och lyssnarens *förståelse* (Ödman, 2017).

Förklaring är det som är svaret på studiens frågeställningar. I den här studien försökte jag ge svar på frågorna som undersöktes, utifrån min förförståelse, förståelse och tolkning.

Jag läste igenom mitt material och gjorde olika färgmarkeringar för att veta vilket material som hörde ihop med forskningsfråga ett respektive två (Patel & Davidson, 2011). Det som hörde till forskningsfråga ett markerade jag med orange färg och forskningsfråga två markerade jag med rosa. Därefter punktade jag upp svaren till de olika forskningsfrågorna, för att sen analysera innehållet. Efter hand delades det analyserade innehållet upp i olika grupper och succesivt bildade det ett antal teman. De olika teman som bildades är fysisk kränkning, verbal kränkning, psykosocial kränkning, kränkning via digitala verktyg, lärares arbete för att kränkningar inte ska förekomma, åtgärder vid en misstänkt kränkning, samt rutiner vid kränkningar. Nästa steg var att göra en tolkning av det som framkom vid analysen. Efter tolkningen fick jag en förståelse för innehållet i materialet och därefter gavs en förklaring, som svar på studiens frågeställningar.

4.5 Tillförlitlighet

Ljudinspelningen som gjordes under intervjuerna, medförde att jag kunde gå tillbaka och lyssna på dem flera gånger. På så sätt kan jag intyga att jag har uppfattat allt och att tolkningarna blev riktiga utifrån vad som sades i intervjuerna (Patel & Davidson, 2011).

Transparens gör att studien blir trovärdig. Vilket innebär att alla moment finns beskrivna på ett relativt enkelt språk och gör att läsaren kan förstå och bedöma studien (Svensson & Ahrne, 2011). Validitet och reliabilitet är viktiga begrepp för trovärdigheten. Validitet innebär att undersöka det som planerats att undersöka (Patel & Davidson, 2011). I denna studie har endast frågor ställts som rör de två forskningsfrågorna. Det vill säga, vad lärare i fritidshem har för förståelse av begreppet kränkningar och hur beskriver lärare i fritidshem att de arbetar för att motverka kränkningar i fritidshemmet.

Reliabilitet innebär tillförlitlighet och om studien gjordes om skulle den få samma resultat (Kvale & Brinkmann, 2014). Noggrannheten genomsyrar studiens alla moment och är en del av tillförlitligheten (Patel & Davidson (2011)). I studien ställdes endast öppna frågor under intervjuerna. Detta gör att andra kan få samma resultat och det gör att reliabiliteten bekräftas. Förutsatt att samma frågor ställs till intervjupersonerna och att dessa inte av någon anledning ger ett annat svar vid detta tillfälle.

Jag valde att begränsa mig till fem intervjuer eftersom tiden för studien inte medgav fler. Väljer man för få antal intervjuer kan underlaget i studien bli för litet. Eriksson- Zetterquist och Ahrne (2011) menar att intervjua en eller två personer oftast inte är tillräckligt. Jag valde att intervjua lärare, för att få deras perspektiv på forskningsområdet. För att få det önskvärda materialet intervjuades lärare, eftersom dessa bör ha kunskap om studiens forskningsfrågor.

4.6 Etiska aspekter

I en sådan här studie så är det viktigt att informera de som är med i undersökning om vad den handlar om. De informeras om vad syftet med studien är. Dessutom ska lärarna, som intervjuas, informeras om att de är med frivilligt och att de får avbryta både intervjun och sitt deltagande i studien när de själva vill. De får även informationen om varför undersökningen

är av stor vikt. Det är viktigt att tänka på att få ett godkännande från deltagarna innan intervjun påbörjas. De bör också vara medvetna om undersökningens innebörd och att de har vetskap om sin roll i undersökningen. De ska även informeras om att allt som de säger i intervjun endast kommer vara till för mig som forskare, min handledare och examinatorn av uppsatsen. Detta innebär att all information kommer vara konfidentiell och inte vara tillgänglig för någon annan (Vetenskapsrådet, 2011). Allt detta är med i de olika etiska kraven som finns inom forskning och de är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Denna information framkommer i ett missivbrev till de berörda. Det är viktigt för mig som forskare att inte lämna ut någon av de berörda lärarnas svar i kombination med deras identitet (Vetenskapsrådet, 2011). Man ska inte kunna koppla ihop vem som sagt vad (Bryman, 2011).

4.7 Metodologi

Jag kommer att använda mig av hermeneutiken i min studie. Hermeneutiken handlar om att tolka och förstå olika fenomen i samhället. Teorin passar studien för att den syftar till att få en *förståelse* för vad lärare i fritidshem anser vara kränkningar (Thurén, 2007), samt få ett *klargörande* hur de arbetar för att motverka kränkningar i fritidshemmet (Ödman, 2017).

Hermeneutiken utgår från att man har ett intresse för att få mer förståelse för människor (Ödman, 2017). Hermeneutiken grundar sig på att man är intresserad av att få en större och ömsesidig förståelse för varandra. För att få en ökad förståelse för varandra betonas tolkning som ett centralt begrepp.

Inom hermeneutiken anser man att man får kunskap om människor, mänskligheten och dess omvärld, både i och genom språket (Patel & Davidson, 2011). Tolkningen kan ske när man till exempel har ett samtal, när man läser en text, när man tittar på en målning eller en produkt som man använder. När man ska tolka något ska det bygga på kunskap och tidigare erfarenheter för att tolkandet ska bli så rätt som möjligt (Ödman, 2017).

Thurén (2007) beskriver i sin bok att inom hermeneutiken ska man ha förförståelse och erfarenhet för att tolka. Om jag kopplar det till mig själv, så har jag fått förståelse genom att ha läst kurser på högskolan om ämnet. Erfarenhet har jag dels genom praktik och från när jag själv gick i skolan. Det tror jag gör att man har lättare att tolka materialet och få in det i rätt

sammanhang. Thurén (2007) skriver att det är betydelsefullt att det man tolkar hamnar i rätt kontext, det vill säga i sitt rätta sammanhang.

Inom hermeneutiken är den *hermeneutiska cirkeln* ett centralt begrepp. Begreppet innebär att det finns ett samspel mellan erfarenhet och förförståelse. Det innebär också ett samspel mellan teori och praktik, samt mellan del och helhet (Thurén, 2007). Tillsammans skapar detta en förståelse för studiens empiri. I studiens intervjuer har en tolkning gjorts av både materialets helhet och även mindre delar av empirin.

5. Resultat

Under det här avsnittet presenteras studiens resultat. Här nedan redovisas de tema som skapats utifrån respektive forskningsfråga.

5.1 Vad har lärare i fritidshem för förståelse av begreppet kränkningar?

Studiens resultat visar att lärare ger begreppet kränkningar olika innebörd; fysisk kränkning, verbal kränkning, psykosocial kränkning och kränkning via digitala verktyg.

Lärarna är relativt samstämmiga angående begreppet. De flesta lärarna beskriver att en kränkning är när den utsatta eleven själv upplever sig kränkt, oavsett vilken av nedanstående form det förekommer i. Vidare beskriver de att det är en kränkning, det vill säga mobbning, när det pågått under en längre tid, upprepade gånger och utstuderat. Dessutom uttrycker de att kränkning är en allvarlig händelse.

...när dom gör så att en annan person känner sig kränkt. Det kan vara något man säger eller fysisk handling. Det spelar inte så stor roll heller... (Lärare 5)

Lärare 5 menar att det är en kränkning först när den utsatta eleven känner sig kränkt. Oavsett om det är en verbal eller fysisk handling. Det har ingen betydelse vilken form av kränkning det handlar om.

Någon av intervjupersonerna anser att en kränkning kan förstärkas om det sker i en grupp. Vidare anser någon av de intervjuade att en kränkning är när en eller flera elever utför en handling, där det är skillnad i maktförhållande gentemot den som blir utsatt.

5.1.1 Fysisk kränkning

En kränkning kan vara när en elev blir utsatt för en fysisk handling. Det beskrevs att det kunde förekomma genom slag eller att en elev slåss. Dessutom kunde det vara när någon kastar ett föremål på någon annan. Fysiska kränkningar kunde även vara när en elev ”trycker till” en annan elev lite extra vid en leksituation. Det uttrycktes också att en fysisk kränkning kunde vara när en elev gör någonting mot en annan elev, utan att ge ett exempel på vad denna handling bestod av.

...genom att man fysiskt man slåss (...) det blir mer en fysisk grej att man i konflikt att man gör något dumt mot någon, slår någon eller nåt på nån.... (Lärare 3)

Lärare 3 beskriver en situation som är en fysisk kränkning. Det kan vara när någon slåss eller kastar ett föremål på någon annan.

..... den ena är inne i leken att det är en lek att låtsas brottas medans den andra inte tycker att det inte är lek längre. Lärare 1)

I ovanstående citat menar lärare 1 att det som börjar som en leksituation övergår till en fysisk kränkning, när en av eleverna upplever att det inte är en lek längre.

5.1.2 Verbal kränkning

Resultatet visar även att en kränkning kan förekomma i verbal form. En beskrivning av verbal kränkning som framkom, var när en elev sade någonting. Det kom fram ord om utseendet och elevens sätt att vara. Ord som nämndes var fet, ful, äcklig, tjock, dålig och dum. Något som ”ploppade ut” ur munnen på en elev var ett annat uttryck som kom fram som en verbal kränkning. Ett påhopp på en elevs etnicitet och sexualitet kopplades också till denna form av kränkning. En elev som blir nedvärderad betraktades också som en verbal kränkning.

...någon känner sig kränkt för att någon alltid ropar bajskorv.... (Lärare 1)

I detta citat menar lärare 1 att om en elev blir kallad bajskorv flera gånger kan det anses vara en verbal kränkning.

.... någon säger någonting som inte är okej... (Lärare 5)

Lärare 5 beskriver att en kränkning kan förekomma genom att en elev säger något till en annan elev som inte är bra.

5.1.3 Psykosocial kränkning

Nästan alla lärare beskrev att kränkningar också kan uttryckas genom kroppsspråk. Flera av dem nämnde att blickar och suckar kan utgöra en kränkning. Ett par andra nämnde att det sker bakom en elevs rygg. Vid någon intervju kom det fram att läraren ansåg att det är en kränkning om en elev rycker på axlarna eller liknande när någon annan elev uttalar sig. Dessutom framkom det att en kränkning kan vara om en elev uttrycker sig på ett sätt, men kroppsspråket visar något annat. Outtalade kränkningar, såsom gester och mimik är en form av kränkning för någon lärare.

....så kan det vara blickar eller kroppsspråk typ att man rycker på axlarna eller nått att man varje gång någon ska säga något. Suckar eller blickar eller att man inte menar något man säger en sak men så (...) visar man en annan sak. (Lärare 3)

En annan form av psykisk kränkning är utfrysning. Det kan ta sig uttryck som att någon alltid blir vald sist i laget och jagar alltid en och samma person vid lek. Det kan också vara att man vid olika spel, idrotter och lekar, ser till att en och samma elev slås ut först.

I nedanstående citat menar lärare 2 att en elev blir utfrysad om den inte är tillräckligt duktig enligt en eller flera elever. Den utsatta eleven får inte vara med i leken eller laget och om den får vara med är det på nåder.

...man känner sig kränkt man blir liksom att man får på sig du är dålig du passar inte nåä du får inte vara med i vårt lag (...) okej du får vaaa med då! (Lärare 2)

Det var ett par lärare i fritidshem som uttryckte sig likvärdigt när det gäller psykisk kränkning. Innebörden i svaren var att en elev blir utsatt och densamma inte tycker att det känns bra. En av lärarna i fritidshem berättade att när någon elev ser ner på en annan elev, är elak och gör någon ledsen kan även det vara en kränkning. Det kom även fram vid flera av intervjuerna att det var kopplat till elevens personlighet och att det var något som var emot

eleven. En annan lärare pratade om att en kränkning är när det är kopplat till en elevs värdighet. Ett exempel på detta, som uttrycktes av en lärare i fritidshem, var när någon elevs väska blev fylld med vatten och skräp. Dessutom kan en psykisk kränkning vara när självkänslan tar skada.

En kränkning för mig är när man kommer upp i en situation där man känner att man inte (...) det inte känns okej. (Lärare 4)

I detta citat beskriver lärare 4 att en kränkning är när det uppstår en situation som inte känns bra för eleven.

Självkänslan tar stryk. (...) Att du känner här inne (pekar på hjärtat) aj det gjorde ont i hjärtat liksom. (Lärare 3)

Lärare 3 menar att en kränkning kan vara när självkänslan tar skada och när det känns i en elevs hjärta.

5.1.4 Kränkning via digitala verktyg

Det framkom att kränkningar kan ske med hjälp av digitala verktyg. De digitala verktygen som man nämnde var sociala medier, snapchat och internet. Kränkningar kan förekomma med hjälp av den nya tekniken. Den här formen av kränkningar har ökat de senaste åren. Denna form av kränkning är inget som lärarna nämner speciellt mycket om under intervjuerna.

Intervjuare: Hur förekommer kränkningarna?

...dom äldre dom har mycket med internet och sociala medier och snapchat allt sådant använder ju dom... (Lärare 2)

I ovanstående citat menar lärare 2 att kränkningar kan ske via internet, sociala medier och snapchat.

5.2 Hur beskriver lärare i fritidshem att de arbetar för att motverka kränkningar i fritidshemmet?

Resultatet av forskningsfråga två, hur lärare i fritidshem beskriver att de arbetar med kränkningar i fritidshemmet, har delats upp i teman.

5.2.1 Lärares arbete för att kränkningar inte ska förekomma

Under intervjuerna framkom det hur lärarna i fritidshem arbetar med eleverna för att inte kränkningar ska förekomma i verksamheten. De nämnde att detta arbete sker mer på höstterminen, då man ska försöka få ihop elevgruppen. Lärarna menar att det är ett arbete som måste ske kontinuerligt. Vidare beskriver de att arbetet är en balansgång, så att det inte upplevs som ”tjatigt” eller urvattnat av eleverna. Hur mycket tid som tas i anspråk till detta arbete, beror på vilket behov som finns i gruppen enligt lärarna. Lärarna uttryckte att det är något som prioriteras framför annat arbete.

Något annat som kom fram var att det var viktigt att arbeta med värdegrundsarbete i verksamheten. I vissa grupper behöver man arbeta mer med det, i vissa grupper fungerar det bättre och då krävs det inte lika mycket arbete. Det var någon som nämnde att ibland får man arbeta med det förebyggande terminsvis.

Intervjuare: förekommer det mer på höstterminen?

Man kanske jobbar mer med det eftersom man får jobba mer med gruppen då. Hur den ska fungera. (...) oftast är det ju i regel (...) höstterminen (...) lite jobbigare.... (Lärare 5)

Lärare 5 menar att på höstterminen kommer det nya elever till fritidshemmet och det gör att lärarna får arbeta mer med trygghet, trivsel och hur eleverna ska vara mot varandra i gruppen.

Beträffande arbetssättet så uttrycktes det på lite olika sätt och här nedan beskrivs innebörden av detta.

Gruppdynamiken, gruppkänslan och diskussioner om allas lika värde med eleverna var något som flera fritidshem arbetade med. Dessutom återkom lärarna till att de har samlingar och samtal med eleverna om hur de ska vara mot varandra. Ett annat exempel är att arbeta med

kompistema på fritidshemmet. Vidare kunde kuratorn komma och informera eleverna om till exempel temat ”stop för min kropp”. På något fritidshem använde lärarna sig av mindmap i samtal med eleverna. Eleverna får både göra och se filmer om hur de ska förhålla sig till varandra.

Samarbetsövningar, gruppövningar och andra aktiviteter (lekgrupper) var något lärarna överlag använde sig av för att inte kränkningar ska förekomma på respektive fritidshem. Det framkom också av en lärare att de hade ett så kallat fritidsråd i verksamheten. Något annat som lärarna i fritidshem arbetar mycket med är att skapa respekt för varandra i gruppen, för då sker det inte kränkningar i samma utsträckning. En god relation mellan lärare och elever är avgörande för att arbetet mot kränkningar ska bli framgångsrikt enligt de intervjuade lärarna. Detta för att eleverna ska känna sig trygga och att de ska kunna berätta om det är något som har hänt.

..... har vi jobbat jättemycket med (...) lekgrupper, då blandar vi alltid alla elever och vi bestämmer vad de gör och vilka de är med så att alla känner alla och alla kan leka med alla för då lär man och då blir det också tryggare..... (Lärare 2)

Här beskriver lärare 2, ett sätt att motverka kränkningar är att använda sig av lekgrupper. Lärare 2 menar att det bidrar till att alla känner alla och det blir en tryggare verksamhet.

Det ansågs att det var viktigt med en vuxens närvaro i samtliga rum på fritidshemmet, för att skapa en trygg plats. I några fritidsverksamheter använde man sig av trivselenkäter, sociogram och elevintervjuer för att motverka kränkningar i verksamheten.

.....vi ser ju till att vi är i våra rum, vi är ju alltid en vuxen i varje rum... (Lärare 2)

I ovanstående citat menar lärare 2 att det är viktigt att det finns en lärare i varje rum för att inte kränkningar ska förekomma.

5.2.2 Åtgärder vid en misstänkt kränkning

I detta avsnitt görs en beskrivning av de inledande stegen, då lärarna kan anta att en kränkning har förekommit. Om lärarna anser att det är en kränkning, fortsätter arbetet med nedan beskrivna åtgärder.

Det första steget är att prata med de inblandade eleverna och försöka reda ut vad som har hänt. Detta för att bilda sig en uppfattning om situationen och om det är en kränkning. Detta arbete måste enligt de intervjuade lärarna påbörjas, om möjligt, direkt i anslutning till händelsen. Om lärarna anser att det är en liten och mindre allvarlig kränkning, försöker man reda ut händelsen med eleverna på plats. Någon lärare poängterade i detta sammanhang att det har betydelse om det är en engångsföreteelse eller inte. För att få en bild av situationen kan lärarna ta hjälp av elever som såg vad som hände.

...då pratar vi med dom eleverna det berör. Det brukar vi ta med en gång, sen beror det naturligtvis på vad det gäller. Vad det är för typ av kränkning.... (Lärare 5)

Det första läraren gör när en kränkning har inträffat, är att prata direkt med de inblandade eleverna menar lärare 5. Dessutom beskriver lärare 5 att det beror på vad det är för form av kränkning.

Lärare i fritidshem uttryckte också att kränkningar även förekommer mellan elever och lärare. Även i de här situationerna ansåg lärarna att det är nödvändigt att utreda händelsen direkt. De uttryckte att det sker genom samtal med de berörda, både lärare i fritidshem och elev.

Vid en större och allvarligare kränkning sker alltid en föräldrakontakt enligt lärarna. Vid några intervjuer framkom det att lärarna ansåg att föräldrar eller vårdnadshavare alltid bör informeras oavsett vilken grad av kränkning som har inträffat. Lärarna anser att föräldrarna ska ha kännedom om sitt barn och det inträffade. I de här fallen anser lärarna att det är viktigt att känna till om det skulle inträffa igen.

Nä, händer det något då får man ju ta det på allvar och prata med föräldrar... (Lärare 2)

I ovanstående citat menar lärare 2 om det händer en kränkning, ska lärarna ta upp det med föräldrarna.

Om inte lärarna i arbetslaget kunde lösa situationen kunde de ta hjälp av rektor, vuxenteam, trygghetsteam, elevhälsosteam, skolsköterskan, kuratorn, speciallärare och specialpedagog. Vid dessa tillfällen deltar vårdnadshavarna.

5.2.3 Rutiner vid kränkningar

Alla lärare nämnde att de har olika rutiner för att motverka kränkningar och när kränkningar har förekommit. En av sakerna som alla lärarna uttryckte, var att de använder sig av en likabehandlingsplan. Det nämndes att i likabehandlingsplanen står det i vilken ordning lärarna ska ta hand om en kränkning.

På skolorna har vi en likabehandlingsplan mot kränkande behandling. Där har man ett system på när det uppstår en viss gång....(Lärare 4)

Lärare 4 beskriver att det finns en likabehandlingsplan på skolan som de ska följa, där det också framgår i vilken ordning de ska ta hand om kränkningen.

Det finns olika blanketter som ska fyllas i när en kränkning har hänt. Någon blankett fylls i och det sker i nära anslutning efter att kränkningen inträffat. Blanketterna ska innehålla vilka elever som var iblandade och en redogörelse för vad som hänt. En av blanketterna skickar skolan till huvudmannen. Lärarna nämnde också att de dokumenterar alla kränkningar, stort som smått, och dessa sparas i elevernas akter. Detta för att vid ett senare tillfälle ha vetskap om vad som hänt och om vidare utredning gjorts. Det vill säga om och vilka åtgärder som har vidtagits vid tillfället.

.... sen har vi blanketter som vi ska fylla i någon av blanketterna ska fyllas i inom 24 timmar. (Lärare 1)

Lärare 1 förklarade att det finns olika blanketter som de ska fylla i när en kränkning inträffat. En av dessa ska fyllas i inom 24 timmar efter att kränkningen har förekommit.

Vissa lärare sade uttryckligen att de arbetade på detta sätt för att de ska följa skollagen, läroplanen och barnkonventionen. En annan lärare berättade att arbetet byggde på arbetslagets erfarenheter om vad som fungerar och inte fungerar och de har inget direkt nedskrivet hur de ska gå tillväga.

Alltså eftersom man jobbar med människor och man har ju skollag och läroplan och barnkonventionen... (Lärare 4)

När det gäller kränkningar menar lärare 4 att de ska följa skollagen, läroplanen och barnkonventionen.

5.3 Sammanfattning

Resultatet visar att lärarna ger begreppet kränkning olika innebörd, såsom fysiska, verbala, psykosociala och kränkning via digitala verktyg.

För att kränkningar inte ska förekomma, arbetar lärare i fritidshem med eleverna på olika sätt. Samarbetsövningar, gruppövningar och samtal med eleverna är metoder för att skapa trygghet i gruppen och genom detta motverka kränkningar.

Om en kränkning har inträffat finns fastställda rutiner att följa. Det finns bland annat en likabehandlingsplan som ska efterlevas och olika blanketter som ska fyllas i. Till lärare i fritidshems förfogande finns olika team på skolan, om ytterligare hjälp erfordras.

6. Diskussion

Syftet med studien är att få kunskap om vad lärare i fritidshem anser vara kränkningar och hur de arbetar med att motverka dessa i fritidshemmet. För att kunna få svar på detta ställde jag forskningsfrågorna vad lärare i fritidshem har för förståelse av begreppet kränkningar och hur beskriver lärare i fritidshem att de arbetar för att motverka kränkningar i fritidshemmet. Empirin från intervjuerna med lärarna i fritidshem resulterade i olika teman efter bearbetning och analys.

Här nedan kommer en diskussion föras kring resultatet i förhållande till bakgrunden och mina åsikter. Dessutom kommer positiva och negativa aspekter angående metoden diskuteras. I slutet av avsnittet kommer en text om framtida forskning.

6.1 Resultatdiskussion

Skollagen (SFS 2010:800) fastslår att fritidshemmen har i uppdrag att förbygga, förhindra och åtgärda kränkningar. Vidare beskriver Lgr 11 (Skolverket 2017) att ingen elev ska utsättas för diskriminering eller annan kränkande behandling. De intervjuade lärarna är eniga om att det är en kränkning, först när den utsatta individen upplever att det är en kränkning. Vid intervjuerna framkommer det att samtliga intervjuade lärare i fritidshem ger olika beskrivningar om vad en kränkning är. Innebörden i lärarnas beskrivning av vad en kränkning är, var likvärdig. Resultatet visar att deras beskrivning av en kränkning stämmer överens med det som står i skollagen och diskrimineringslagen. Jag anser att det visar att lärare i fritidshem har kunskap om vad som står i lagarna de ska följa.

Lärare i fritidshem beskrev kränkningar med många ord och begrepp. Enligt Forsman (2003) finns det minst tre kriterier som måste vara uppfyllda för att det ska vara mobbning. I det första kriteriet beskrivs det att det förekommer någon form av våld. I det andra beskrivs det att det ska vara systematiskt och i det tredje att sker mot en eller flera personer, samt att det utförs av en eller flera personer. Lärarna gav också ett flertal verkliga exempel på vad en kränkning kan vara. Resultatet kan delas upp i fysisk, verbal, psykosocial och kränkning via digitala verktyg.

Innan jag började forska om kränkningar i fritidshemmet var min tolkning och fundering att vissa lärare inte visste vad en kränkning innebar. Under studiens gång har det visat sig att lärare i fritidshem har en god uppfattning av vad en kränkning är. Enligt Olweus (1991) är mobbning när en person blir drabbad flera gånger av negativa handlingar. Handlingarna utförs av en eller flera personer under en viss period. Resultatet gör att jag har ändrat syn på den förförståelse jag hade innan studien påbörjades. En del av frågan kvarstår och det gäller beträffande läraren i fritidshems toleransnivå vid en kränkning, när det händer i verkligheten. Lärarna i fritidshem tycks veta vad en kränkning innebär, däremot vet jag inte om de kan omsätta detta i praktiken. Hallberg (2016) hävdar att det finns en skillnad mellan skolor, vad lärare anser vara mobbning och hur elever uppfattar förekomsten av mobbning. En fundering som kvarstår är om bedömningen blir lika eller beror det på individens erfarenheter och tolkning? Detta är en komplex fråga och möjligen är det svårt att komma fram till ett konkret svar. I Atlas och Peplers (1998) artikel framkommer det att lärare på skolor ingriper endast vid 18 procent av mobbningshändelser i klassrummen. Arbetet med kränkningar i fritidshemmet kräver en fortlöpande insats. Varje situation där en kränkning förekommer är unik och en enskild bedömning är nödvändig. Möjligen går det inte att komma ifrån att bedömningen beror på den enskilde läraren i fritidshemmets tidigare erfarenheter och hur vederbörande tolkar situationen. Det kan vara svårt att skriva in i lagtexten vilken bedömning och toleransnivå som ska gälla.

I skollagen (SFS 2010:800) beskrivs det att inte lärare i fritidshem får kränka elever på något sätt. Under intervjuerna framkom det väldigt lite om att det kan vara lärare i fritidshem som kränker elever. Det tycker jag är anmärkningsvärt att det inte kommer upp i större utsträckning. Mina frågor var öppet ställda och var inte inriktade på att kränkningarna endast gällde elev till elev. Antingen har inte lärarna i fritidshem erfarenhet av det, blundar för det och anser därför att det inte är ett problem som bör belysas. Det kan vara ett känsligt ämne, för en lärare i fritidshem, att ifrågasätta en kollega som kränker en elev. Enligt tidigare forskning Skolverket (2009) framkommer det att lärare som diskriminerar elever inte är så vanligt. Skolinspektionens (2010) granskning och Skolverkets (2016) undersökning visar någonting annat. Där framkommer det att elever känner sig kränkta av lärare.

Det som är förvånande när det gäller resultatet är att inte digitala verktyg får en större uppmärksamhet, varken när det gäller frågan vad en kränkning är eller vid arbetet kring kränkningar. Digitala verktyg är ett populärt inslag bland barn och ungdomar och därför var

min uppfattning sedan tidigare att kränkningar via dessa var ett större problem i fritidshemmet. Kränkningar via digitala verktyg är svåra att upptäcka och lärare i fritidshem får inte kännedom om dem. En annan aspekt är att eleverna, som är inskrivna på fritidshemmet, fortfarande är relativt unga och inte lärt sig använda de digitala verktygen på detta sätt. I Skolverkets (2016) undersökning upplever elever att kränkningar via digitala verktyg inte är vanligt förekommande i skolan. Juvonen och Gross (2008) skriver i sin artikel, en undersökning angående mobbning via internet, att detta är vanligt förekommande. Även Patchin och Hinduja (2006) beskriver att det förekommer mobbning på nätet bland eleverna.

När det gäller arbetet mot och med kränkningar så gav resultatet mer förståelse och klarhet i hur lärare i fritidshem arbetar med det. Enligt studiens resultat arbetade lärarna i fritidshem mycket med att motverka kränkningar i elevgruppen. I Lgr 11 (Skolverket 2017) beskrivs att ingen elev ska utsättas för kränkningar. Det förebyggande arbetet är en förutsättning för att det inte ska ske. Även i diskrimineringslagen (SFS 2008:567) framkommer det att ett förebyggande arbete ska finnas. Goldweber (2013) beskriver att de flesta eleverna är missnöjda med lärarnas insatser när det gäller det förebyggande arbetet mot mobbning. Det är en fördel med förebyggande arbete för att skapa bra värderingar för framtiden. Genom resultatet får jag en känsla av att lärare i fritidshem har fått mer kunskap inom området och som enligt min åsikt inte lärare hade när jag gick i skolan. Dessutom tror jag att eleverna är medvetna om sina rättigheter på ett annat sätt än tidigare. Kunskapen och medvetenheten gör enligt min mening att arbetet med och mot kränkningar sker på ett mer medvetet och strukturerat sätt än under min skoltid. Huruvida kränkningar har minskat med denna medvetenhet och struktur är en annan fråga, som inte framkommit i den här studien.

I resultatet beskrivs det att lärare i fritidshem använder olika arbetsätt för att motverka kränkningar. Tidigare forskning (Skolverket 2011) visar att skolorna inte bara arbetar på ett sätt, utan kombinerar flera. Studien påvisar användningen av samarbetsövningar, samtal och andra aktiviteter. Detta känns både som ett rimligt och bra sätt att motverka kränkningar, genom att använda sig av flera metoder. Olika metoder gör att det passar samtliga elever och att dessa kan ta till sig innebörden i detta arbete.

Studiens resultat visar att det finns fastlagda rutiner vid kränkningar. Lärarna beskriver dock bara rutiner som finns när en kränkning förekommer mellan elever. Det finns kunskap och medvetenhet om rutinerna och hur man tillämpar dem. Enligt skollagen (SFS 2010:800) ska

kränkningar åtgärdas. Utifrån det här resultatet, känns det tillfredställande att lärarna uttrycker att dessa rutiner finns på fritidshemmen, när kränkningar förekommer mellan elever. Däremot är det anmärkningsvärt att lärarna inte redogör för rutiner när kränkningen sker mellan lärare och elev.

Under intervjuerna nämnde inte någon lärarna att de använder sig av någon metod eller program för att motverka kränkningar på fritidshemmet. Efter att ha läst både litteratur och forskning om bland annat Olweusprogrammet och Farstametoden blir jag frågande över varför inte lärarna nämner något om det. I forskning nämns det att skolor använder sig av program och metoder. Hur skolorna genomför ett förebyggande program är avgörande för resultatet menar (Berkel, 2011). Vid intervjuerna ställde jag inga frågor om program eller metoder, för jag ville inte påverka lärarna på något sätt. En tanke jag får är att inte skolorna och fritidshemmen använder sig av ett särskilt program eller metod, utan använder sig av en kombination. Det kan vara en anledning varför de inte tar upp det. En annan anledning kan vara att lärarna inte har någon kunskap om programmen. Ytterligare en anledning är att de nämnda programmen är inriktade mot mobbning och mina frågor riktade in sig på begreppet kränkningar.

Avslutningsvis anser jag att det framkommer en del detaljer i resultatet som kan användas av fritidshem för att utveckla arbetet för att motverka kränkningar i verksamheten. I studiens resultat framgår det också olika exempel på hur arbetet mot kränkningar kan genomföras, vilket kan användas av andra fritidshem som inte arbetar med något av dessa.

6.2 Metoddiskussion

Syftet med studien var att bringa kunskap om vad lärare i fritidshem anser vara en kränkning och hur arbetet med det går till utifrån ett lärarperspektiv. För att kunna få fram det valde jag kvalitativa semistrukturerade intervjuer, framför de strukturerade intervjuerna. En kvalitativ strukturerad metod skulle också kunnat användas till studien. Jag anser att metoden inte passar, då följdfrågor uteblir och resultatet därmed påverkas negativt. Jag hade bara fått svar på de frågor som ställts, vilket hade kunnat medföra att intervjupersonernas totala kunskap om forskningsområdet inte hade kommit fram. De semistrukturerade intervjuerna möjliggör att på

ett så säkert sätt få fram vad lärarna i fritidshem anser om kränkningar. Min avsikt med studien var att få fram kvalitet framför kvantitet och därför var inte en kvantitativ metod aktuell.

Det positiva med den valda metoden var att inte intervjupersonerna enbart kunde svara ja eller nej på intervjufrågorna. Detta för att jag ville få ett mer djupgående svar och få svar på studiens forskningsfrågor. Det som också var positivt var att jag hade några förberedda frågor, som kunde ge en önskvärd empiri och ett utförligt svar på forskningsfrågorna i studien. De förberedda frågorna behövde inte komma i en viss ordning. Patel och Davidson (2011) beskriver att det inte är nödvändigt när denna intervjumetod används. Min uppfattning var att detta var en fördel, då de intervjuade kunde berätta fritt och ordningsföljden kunde anpassas efter vad intervjupersonen svarade.

Dessutom kunde jag eller den intervjuade ställa följdfrågor om något var oklart. Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2011) menar att några förberedda frågor, samt att kunna ställa följdfrågor är en fördel med denna intervjumetod. Om en strukturerad intervju hade använts anser jag att inte studiens resultat blivit lika tillförlitlig. Svaren på intervjufrågorna hade inte blivit tillräckligt utförliga med denna metod. De semistrukturerade intervjuerna gjorde att följdfrågorna gav ett utförligt och mer djupgående svar. Metoden passade också bra för att forskningsområdet är komplext och diffust till viss del. I den här studien utfördes intervjuerna på intervjupersonernas respektive fritidshem. Vid intervjutillfället gavs möjlighet att kunna förstå varandra och förklara eventuella oklarheter i intervjufrågorna. Min åsikt var att de semistrukturerade intervjuerna gav önskvärt resultat till studien, vilket var min ambition med den valda forskningsmetoden.

Det viktiga var att inte pressa eller rikta in intervjupersonens svar, utan att det verkligen var deras erfarenheter och åsikter som framkom. Metoden var passande för att intervjupersonerna kändes väldigt öppna och det blev en intervju med önskvärd empiri. En farhåga före intervjuerna var att intervjupersonerna skulle känna sig obekväma, inte uppriktiga eller våga svara sanningsenligt. Bryman (2011) uttrycker att vid en semistrukturerad intervju skapas ingen djupare relation mellan parterna. Min farhåga besannades inte, utan intervjuerna genomfördes med en öppenhet och god stämning.

Metoden var lämplig för att studien fick svar på forskningsfrågorna. Min åsikt är att en kvantitativ metod som till exempel enkäter inte hade fått svar på mitt syfte och mina forskningsfrågor. Om jag valt enkäter som metod så hade empirin inte blivit lika utförlig. Dessutom hade tolkningen av empirin blivit annorlunda, då jag fått tolka skrivna ord istället för hörda ord. Resultatet hade därmed fått ett annat utfall.

Jag hade för avsikt att föra anteckningar under intervjun, men insåg redan vid första tillfället att det skulle vara svårt när jag var ensam som ledde intervjun. Det var av större vikt att hålla fokus på intervjupersonen, intervjuguiden och inspelningen. Det vara bara vid ett par enstaka tillfällen som intervjuerna blev störda. Vid ett tillfälle var det en telefon som ringde och vid ett annat kom det personal och elever in i rummet. Jag och intervjupersonen kunde fortsätta samtalet, utan några större störningar på grund av detta.

De problem som har uppstått med metoden att intervjua lärare i fritidshem var att få tillräckligt stort antal lärare att delta i studien. Det stora problemet med detta var att många lärare inte ansåg att de hade tid. Metoden medför även ett tidskrävande arbete. Både vad det gäller förberedelse, intervjun, transkribering, bearbetning och analys. Tid till fler intervjuer hade varit svårt att få till i denna studie

6.3 Framtida forskning

Det finns begränsat med forskning om kränkningar på fritidshemmet, därför anser jag att det behövs ytterligare forskning inom detta område. En kränkning kan påverka en elev under en lång tid och för resten av livet. I studien framkom att kränkningar kunde förekomma mellan elever. Däremot berördes kränkningar mellan lärare i fritidshem och elev i mycket begränsad omfattning. Det vore intressant med vidare forskning angående kränkningar som inriktar sig mer specifikt mellan lärare och elev på fritidshem.

Referenslista

- Ahrne, Göran & Svensson, Peter (2011). *Handbok i kvalitativa metoder*. (Red.) Stockholm: Liber
- Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Uppl. 2. Malmö: Liber.
- Dahlin- Ivannoff, Synneve (2011). Fokusgruppsdiskussioner. I Göran Ahrne & Peter Svensson (Red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. (s.71- 82). Stockholm: Liber.
- Eriksson-Zetterquist, Ulla & Ahrne, Göran (2011). Intervjuer. I Göran Ahrne & Peter Svensson (Red.) *Handbok i kvalitativa metoder* (s.36-57). Stockholm: Liber.
- Forsman, Arne (2003) *Skolans texter mot mobbning- reella styrdokument eller hyllvärmare?* Luleå: Luleå tekniska universitet.
- Frisén, Ann & Berne, Sofia (2016). *Nätmobbing handbok för skolan*. Stockholm: Natur & kultur.
- Hallberg, Ulrika (2016). *Mobbning i skolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Ingvarsson, Helena (2010). *Likabehandlingsplaner En studie om juridiskt skydd etiskt värden i grundskolan*. Högskolan Skövde.
- Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Olweus, Dan (1991). *Mobbning i skolan. Vad vi vet och vad vi kan göra*. Stockholm: Liber.
- Patel, Runa & Davidson, Bo (2011). *Forskningsmetodikens grunder- att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Uppl. 4. Lund: Studentlitteratur.
- SFS (2008:567) *Diskrimineringslagen*
- SFS (2010:800) *Skollagen*
- Skolverket (2009). *Diskriminerad, trakasserad, kränkt?* (326) Stockholm: Fritzes.
- Skolverket (2011). *Utvärdering av metoder mot mobbning*. (353) Stockholm: Fritzes.
- Skolverket (2017). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Reviderad 2017, Lgr11 Stockholm: Skolverket.
- Thurén, Torsten (2007). *Vetenskapsteori för nybörjare*. Stockholm: Liber.
- Vetenskapsrådet (2011). *God forskningssed* (Vetenskapsrådets rapportserie 1:2011). Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Ödman, Per-Johan (2017). *Tolkning, förståelse vetande- Hermeneutiken i teori och praktik*. Uppl. 3. Lund: Studentlitteratur.

Atlas, Rona S & Pepler, Debra J (1998). *Observations of bullying in the classroom*. Journal of Educational Research 92. Hämtad på nätet juni 2018.

https://search-proquest-com.proxy.library.ju.se/docview/204194878?rfr_id=info%3Axri%2Fsid%3Aprimo

Berkel, Cady, Mauricio, Anne M, Schoenfelder, Erin & Sandler, Irwin N (2011). *Putting the pieces together: An integrated model of program implementation*. Prevention Science 12. Hämtad på nätet juni 2018.

<https://search-proquest-com.proxy.library.ju.se/docview/852616118/fulltextPDF/5EE125C243504F1FPQ/1?accountid=11754>

Goldweber, Asha, Waasdorp, Tracy Evian & Bradshaw, Catherine P (2013). *Examining the link between forms of bullying behaviors and perceptions of safety and belonging among secondary school students*. Journal of School Psychology 51. John Hopkins Bloomberg School. Hämtad på nätet i juni 2018.

https://ac-els-cdn-com.proxy.library.ju.se/S0022440513000381/1-s2.0-S0022440513000381-main.pdf?_tid=8e9fd63d-8cd3-4c0e-899b-11c30646a55e&acdnat=1528645269_ae96a6915a3fc8438d8d6ccba24298a3

Juvonen, Jaana & Gross, Elisheva F (2008). *Extending the School Grounds?—Bullying Experiences in Cyberspace*. University of California. Hämtad på nätet i maj 2018.

http://www.cdmc.ucla.edu/Research_files/sheva%203.pdf

Patchin, Justin W & Hinduja, Sameer (2006). *Bullies move beyond the schoolyard: A preliminary look at cyberbullying*. Youth Violence Juvenile Justice 4. Hämtad på nätet juni 2018.

<http://journals.sagepub.com.proxy.library.ju.se/doi/pdf/10.1177/1541204006286288>

Skolinspektionen (2010). *Skolors arbete vid trakasserier och kränkande behandling*. Hämtad på nätet i maj 2018.

<https://www.skolinspektionen.se/globalassets/publikationssok/granskningsrapporter/kvalitetsgranskningar/2010/trakasserier/slutrapport-trakasserier-och-krankningar.pdf>

Skolverket (2016). *Attityder till skolan 2015*. Stockholm: Skolverket. Hämtad på nätet i maj 2018.

https://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publication?_xurl_=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2Fblob%2Fpdf3654.pdf%3Fk%3D3654

UNICEF (1989). *Barnkonventionen FN:s konvention om barnets rättigheter*. hämtad på nätet i april 2018.

<https://unicef.se/rapporter-och-publicationer/barnkonventionen>

Bilagor

Missivbrev

Hej!

Mitt namn är Jessica Björck och jag läser nu sista terminen på grundlärarprogrammet med inriktning mot arbete i fritidshem på Jönköpings University. Nu ska jag skriva mitt examensarbete och ska utföra en studie. Studiens övergripande fokus är att undersöka pedagogiska och didaktiska frågor gällande kränkningar i fritidshemmet. Specifikt handlar denna studie om hur lärare i fritidshem arbetar med kränkningar på fritidshemmet och vad deras definition är kring kränkningar.

I studien har jag för avsikt att få med kunskaper och erfarenheter från utbildade och verksamma lärare i fritidshem kring mitt valda ämne. Detta kommer att ske genom en intervju. Därför skulle jag vilja intervjua dig som både har kunskap och erfarenhet, som blir betydelsefulla i min studie och mitt kommande arbete. Intervjun kommer att ta mellan 30-45 minuter och jag hoppas att det kommer bli ett givande samtal. Under intervjun kommer jag både föra anteckningar och spela in vårt samtal.

Studien kommer att genomföras enligt forskningsetiska principer. Vilket innebär att deltagandet är frivilligt och att du kan avbryta intervjun när som helst och även ditt deltagande. Ditt deltagande kommer att vara konfidentiellt och resultatet kommer endast finnas med i min forskning. Det innebär att ni som är med i studien inte kommer nämnas vid namn eller kunna identifieras på annat sätt. Det är bara jag och min handledare som kommer ha insyn i studien.

Har ni några frågor eller funderingar får ni gärna kontakta mig eller min handledare för mer information.

Med vänliga hälsningar

Jessica Björck

Mail:

Jessica Björck bjje1589@student.ju.se

Helena Anderström helena.anderstrom@ju.se

Deltagargodkännande

Jag godkänner min medverkan i studien.

Underskrift

Namnförtydligande

Intervjuguide

Hur definierar lärare i fritidshem vad kränkningar är?

Vad är en kränkning för dig?

Var förekommer kränkningarna på fritids?

När förekommer kränkningarna?

Hur förekommer kränkningarna?

Varför förekommer de?

Mellan vilka förekommer det?

Hur beskriver lärare i fritidshem att de arbetar med kränkningar i fritidshemmet?

Hur arbetar ni för att kränkningar inte ska förekomma?

Hur mycket tid finns för detta arbete?

Vad gör ni när en kränkning har hänt?

- När kopplas andra aktörer in?
- När kopplas vårdnadshavaren in?

Hur mycket tid finns det till detta arbete?

Hur har ni kommit fram till att det är det bästa sättet i er verksamhet?

Vilken är lärarens roll i arbetet med och mot kränkningar?

